

Högskolan
Kristianstad

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för

Förskolläraryxamen

HT 2023

Fakulteten för lärarutbildning

”Jag tror att det spontana är nyckeln för språkutveckling” Förskollärares uppfattningar om språkutveckling vid spontana situationer

Johanna Hansson & Jennifer Krüger

Författare

Johanna Hansson och Jennifer Krüger

Titel

“Jag tror att det spontana är nyckeln för språkutveckling”

Förskollärares uppfattningar om språkutveckling vid spontana situationer

Engelsk titel

” I believe that spontaneity is the key to language development”

Preschool teachers' perceptions of language development in spontaneous situations.

Handledare

Carita Sjöberg Larsson

Bedömande lärare

Charlotte Tullgren

Examinator

Sara Lenninger och Maria Rosberg

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka förskollärares uppfattningar samt beskrivningar om språkutveckling vid spontana situationer utifrån en fenomenografisk ansats. Utifrån studiens syfte och frågeställningar har en kvalitativ studie genomförts och material har samlats in genom semistrukturerade intervjuer tillsammans med sex förskollärare på fem olika förskolor. Materialet har analyserats genom en fenomenografisk analysmodell som genererat olika rubriceringar till analys och diskussion. Resultatet i studien visar mest likheter i förskollärarnas beskrivningar av sitt arbete med språkutveckling vid spontana situationer. Förskollärarna beskrev sitt arbete med språkutveckling på förskolan och att det innebär att förskollärare ska ge barnen förutsättningar för detta.

Förskollärarna uppfattade att språkutveckling sker och arbetas med under hela dagen på förskolan vid olika spontana situationer.

Ämnesord

Spontana situationer, förskola, språkutveckling, uppfattningar, beskrivningar, förskollärare.

Author

Johanna Hansson and Jennifer Krüger

Title

” I believe that spontaneity is the key to language development”

Preschool teachers' perceptions of language development in spontaneous situations.

Supervisor

Carita Sjöberg Larsson

Assessing teacher

Charlotte Tullgren

Examiner

Sara Lenninger och Maria Rosberg

Keywords

Spontaneous situations, preschool, language development, perceptions, descriptions, preschool teacher.

Förord

Efter sju lärorika terminer är vi nu i slutet av vår utbildning till legitimerade förskollärare. I stunden känner vi att de här 3,5 åren gått fort trots att det periodvis varit intensivt och tufft. Därför vill vi tacka våra familjer för allt stöd samt uppmuntran till att nå vårt mål.

Vi vill tacka alla förskollärare som deltagit i vår studie och som gjort detta arbete möjligt för oss att utföra.

Vi vill även skriva ett stort tack till vår handledare Carita Sjöberg Larsson för din feedback och stöttning genom denna process.

18/10–2023

Johanna Hansson och Jennifer Krüger

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Centrala begrepp	8
1.2 Bakgrund	8
1.3 Syfte och frågeställningar	10
2. Tidigare forskning.....	10
2.1 Strategier för språkutveckling	10
2.2 Inbäddad undervisning	12
2.3 Språkutvecklande tambursituationer	12
2.4 Språkutvecklande miljö.....	13
2.5 Högläsning	15
3. Teoretiska utgångspunkter	16
4. Metod.....	17
4.1 Val av metod	17
4.2 Urval.....	20
4.3 Genomförande.....	20
4.4 Etiska överväganden	21
5. Resultat och analys.....	22
5.1 Språkutveckling vid spontana situationer	22
5.2 Förskollärarens roll i arbete med språkutveckling vid spontana situationer	25
5.3 Redskap för språkutveckling vid spontana situationer.....	26
5.4 Planerade situationer	27
6. Diskussion	28
6.1 Språkutveckling vid spontana situationer	28
6.2 Förskollärarens roll i arbete med språkutveckling	30
6.3 Miljö och redskap för språkutveckling	30
6.4 Planerade situationer	32
6.5 Metoddiskussion	32
6.6 Vidare forskning.....	34

1. Inledning

Barns språkutveckling börjar redan i tidig ålder och behöver stimulans av andra för att utveckla sina språkfärdigheter. Norling och Magnusson (2019) skriver att förskollärare har en viktig roll i förskolan där en stor del av barns språkutveckling sker. Björk-Willén, Simonsson och Pramling (2019) visar att i förskolan sker undervisning dagligen vid både planerade och spontana situationer. De skriver även om förskollärares förmåga att ta tillvara på dessa spontana situationer vilket de menar är förskolans kännetecken och uppdrag. I Läroplan för förskolan (Lpfö 18) påtalas det att förskolan har ett stort ansvar för barns språkutveckling i svenska språket. Förskolan ska uppmuntra barnen att kommunicera på olika sätt genom att använda det som barnen visat intresse och nyfikenhet kring. Eftersom barns lärande och utveckling sker kontinuerligt är det av stor vikt att förskolläraren ansvarar för ett innehåll som både kan vara planerat eller uppstå spontant (Lpfö 18). Utifrån tidigare erfarenheter från verksamhetsförlagd utbildning har brist på spontana situationer vid språkutveckling uppmärksammats, därför ska studien behandla detta fenomen. Norling och Magnusson (2019) skriver att dagens barn växer upp i ett samhälle där förmågan att läsa, tala, kommunicera, förstå och erfara språk är av stor betydelse för deras utveckling och lärande. De menar även att barn behöver stimulans genom möjlighet att pröva och använda sig av språket (Norling & Magnusson 2019). Enligt Norling (2019) finns det en del tidigare forskning om förskollärares arbete med barns språkutveckling, dock är det fortfarande något som ständigt bör studeras för att kunna skapa goda förutsättningar för språkutveckling i förskolan. Vi har därför valt att studera förskollärares beskrivningar och uppfattningar om språkutveckling vid spontana situationer. I förskolan handlar det om att ta tillvara på varje tillfälle för att främja barns språkutveckling och i läroplanen för förskolan står det att förskollärare ansvarar för att utmana och stimulera barnen i deras utveckling av språket (Lpfö 18). Genom att undersöka hur förskollärare uppfattar och beskriver språkutveckling vid spontana situationer, kan andra inspireras och hitta strategier i arbete med språkutveckling vid spontana situationer. Norling (2019) skriver om förskollärares strategier som utgår från ett barnperspektiv, är lustfyllda, spontana

och barn initierade. Strategierna handlar om förskollärares förhållningssätt och även vad och vilka aktiviteter förskollärare använder och genomför.

1.1 Centrala begrepp

Arnqvist (2020) definierar begreppet *språkutveckling* i likhet med en dynamisk process, en process som kan ske på flera språk samtidigt. Han menar även att språkande är något som sker mellan individer, andra barn eller vuxna i olika meningsfulla sammanhang som ger kunskap och erfarenhet.

Spontana undervisningssituationer är de situationer som sker i stunden, som förskollärare kan ta vara på genom att använda sig av barnens tidigare kunskaper och det barnen visar intresse för och koppla detta till läroplanen för förskolans mål (Pihlgren 2020).

Planerade situationer innebär all undervisning som förskolläraren är aktiva i, genomför och planerar i verksamheten och som intresserar barnen. Det handlar om situationer där barn, lärare och ett innehåll kommuniceras vid en undervisningssituation med ett syfte att erbjuda barnen nya erfarenheter (Dahlberg 2020).

Språkmiljö betyder både den sociala språkmiljön som barn befinner sig i regelbundet, exempelvis i förskolans verksamhet där andra vuxna samt kamrater som utgör en social kontext Norling (2019). En annan betydelse för *språkmiljö* är enligt Norling (2019) hur olika artefakter och symboler som barn interagerar med dagligen och bidrar till barns språkutveckling.

1.2 Bakgrund

Språkutveckling sker hos barn redan vid födseln omedvetet där inga ord, meningar eller språk finns. Barnen blir integrerade i språk och kommunikativ miljö genom att vuxna kommunicerar och bjuder in till olika sociala samspel som främjar barnens kommande pratkompetens. Olika kommunikativa gester som ögonblinkningar, gråt, suck, ljud och leende från barnen är viktiga budskap och det bidrar till ett samspel samt en gemensam kommunikation (Strandberg 2017). Grunden i barns språkutveckling läggs redan under de

första åren för all fortsatt språkutveckling. Det finns mycket som förskollärare kan göra för att stötta samt uppmuntra barnen när de ska införskaffa sig de första orden samt upptäcka all glädje och nytta de kan ha av språk och kommunikation (Ashby 2019).

Björklund (2017) beskriver att små barn skaffar sig ett språk genom att först lyssna på ljud när någon pratar med dem för att vidare översätta ljuden till ett språk. När barnen har lärt sig att urskilja olika ljud kan de knäcka ljudkoden som därefter leder till joller. Nästa steg i barnens språkutveckling är att gå från ljud till ord och mening. Vidare beskriver Björklund (2017) ljudens betydelse för språket vilket visar hur viktigt det är med vuxnas samspel och interaktioner för att de yngre barnen ska kunna bemästra ett språk. Ord skapas genom att vuxna har en vilja och bekräftar samt benämner det barnen ger uttryck för.

Genom kommunikation mellan den vuxna och barnen får de svar i form av ord, gester och meningar, detta leder till en språkande lärprocess där barnen samlar på sig ett ordförråd för att vidare kunna använda dem i olika sammanhang. Med hjälp av upprepningar, frågor och utvidgade meningar främjar barnen sitt språk samt bidrar till att barnen får en mer avancerad meningsbyggnad (Björklund 2017). Enligt Läroplan för förskolan (Lpfö 18) ska verksamheten ge varje barn möjlighet till att utveckla ett tal, begrepps och ordförråd. Dessutom ska förskollärare ge barnen förutsättningar att utveckla sitt språk genom olika sociala miljöer där barnen får möta och uppleva lek, spänning och aktiviteter som utmanar deras språkutveckling. Förskollärare har en viktig roll vid barnens språkinläring då de möter många barn med olika erfarenheter av kommunicerande. För att hjälpa samt stötta barnen i deras språkutveckling måste personalen skapa trygga relationer samt ha en kunskap kring vilka stödfunktioner som kan främja barnens språkutveckling vid olika nivåer i barnens lär faser (Gjems 2018).

När förskollärare och barn har ett språkligt samspel lär barnen sig ord och grammatik samt sociala aspekter kring samspel. Ett språkligt samspel är exempelvis när barnen riktar sin uppmärksamhet mot en kamrat eller en vuxen när de kommunicerar och samtalar. Vid ett sådant tillfälle är det viktigt med

vuxna som stöttar genom att prata lugnt och tydligt till barnen samt ställer frågor och lyssnar uppmärksamt till det barnen ger uttryck för. Vuxna behöver anpassa sig till barnens språkliga nivå och vara en god förebild som samtalspartner (Massey 2004). Som tidigare nämns skriver Norling (2019) att det finns en del tidigare forskning kring barns språkutveckling, dock är det fortfarande något som ständigt bör forskas på för att kunna skapa nya möjligheter och goda förutsättningar för språkutveckling i förskolan. Vidare finns det en del forskning om barns språkutveckling vid planerad undervisning och därför kommer studien undersöka spontana situationer. Utifrån våra erfarenheter från förskolor kan vi se att det är skillnader i hur förskollärare arbetar med språkutveckling vid spontana situationer. Det finns metodböcker kring språkutveckling vilka riktar sig främst till den planerade undervisningen i förskolan, därför vill vi undersöka hur förskollärarna beskriver språkutveckling vid spontana situationer.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka förskollärares uppfattningar och beskrivningar om språkutveckling vid spontana situationer.

Hur uppfattar förskollärare sitt arbete med språkutveckling vid spontana situationer i undervisningen?

Hur beskriver förskollärare sitt arbete med språkutveckling vid spontana situationer i verksamheten?

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt/ kapitel kommer relevant forskning om barns språkutveckling presenteras.

2.1 Strategier för språkutveckling

Norling (2019) har i sin studie intervjuat tjugotre verksamma förskollärare. Syftet med studien var att undersöka barns skriv, läs och språkutveckling i både förskola och förskoleklass. Norling (2019) skriver om barns lärande i

språkutveckling och att det sker i så kallade processer innan deras officiella läs och skrivlärandet. Dessa processer signalerar att barns lärprocesser i skriv, läs och språkutveckling startar tidigt i deras liv och viktiga för att skapa bra förutsättningar inför barnens officiella läs-och skrivutveckling. Processerna benämns av författaren som social språkmiljö. Den sociala språkmiljön handlar om att barns processer i språkutveckling börjar redan vid första sociala kontakterna med andra. Resultatet visar att alternativa verktyg för kommunikation som språk, tecken, kroppsspråk, artefakter och symboler är avgörande för barns känsla av meningsskapande och deras utveckling vilket leder till förskolans läroplan. Studien utgår ifrån Bartons ekologiska teori som är en del av både den sociokulturella och den utvecklingsekologiska teorin där man menar att lärande av språk sker mellan människor i deras omgivande miljö.

Vidare visar resultatet att språk och kommunikation är betydelsefulla verktyg i sociala sammanhang och grunden för barns vidare läs-och skrivutveckling. Norling (2019) skriver om informella och formella strategier som synliggjorts i resultatet där språkutveckling sker. Begreppen informella och formella strategier skiljer sig på olika vis och deltagarna menar att de informella strategierna utgår från ett barnperspektiv och de utger en bild av lustfyllda, spontana och barn initierade aktiviteter. De informella strategierna menar deltagarna även handlar om förskollärarnas förhållningssätt. Strategierna handlar även om vad och vilka aktiviteter förskollärare använder i sin undervisning samt hur dessa aktiviteter genomförs. Vidare synliggjordes i resultatet att förskollärarna som deltog i studien beskrev att språk-, läs-och skrivutvecklingen var något som skulle vara lustfylld, utmana barnen utifrån deras behov, utgå från leken och inte vara ”formell”. De formella strategierna beskriver deltagarna som vuxenstyrda och planerade aktiviteter, exempelvis vid samlingen och vid språklekar där förskollärare genom innehållet vill koppla till barns språk-, läs- och skrivutveckling.

2.2 Inbäddad undervisning

Björk-Willén, Simonsson och Pramlings (2019) studie inriktar sig på barns språk och begreppsutveckling. Forskarna har utgått ifrån och bygger sin forskning utifrån bland annat teoretiker som Vygotskij. Fokus och grunden till deras forskning är frågan om hur undervisning i språk ges mening i både planerade men framför allt i spontant uppkomna aktiviteter. Författarna undersöker frågan genom att analysera videoobservationer utifrån situationer från verksamheten. Studien visar resultat på att en stor del av undervisningen sker spontant under dagen i förskolan och många gånger riktas undervisningen till vardagliga aktiviteter och rutiner mot ett potentiellt lärande innehåll och de benämner detta som inbäddad undervisning. Författarna menar att inbäddad undervisning är motsatsen till den planerade undervisningen som sker under dagen det vill säga den spontana undervisningen. Inbäddade undervisningssituationer är exempelvis under fruktstunden, matstund, lekstund och andra tillfällen på dagen som är utanför den planerade undervisningen.

Vidare skriver de att i sitt resultat kunde förskollärares strategier för barns lärande vid inbäddade situationer synliggöras. Resultatet visar även att just berättande utgör en stor del och är av stor betydelse för att fånga och intressera barn i olika aktiviteter. Deltagarna i studien menar att de väver in undervisning i det spontana och lustfyllda, detta är ett tydligt exempel på inbäddad undervisning menar forskarna. Vidare skriver de att det ofta är just i dessa inbäddade situationer som undervisningen går att väva ihop undervisning med lek, lärande och omsorg Björk-Willén, Simonsson och Pramlings (2019).

2.3 Språkutvecklande tambursituationer

Nordbergs (2019) studie var syftet att undersöka på vilka sätt barns språkutveckling skulle kunna stödjas av personalen i tambursituationer på olika förskolor. Med tambursituationer menas de situationer som uppkommer i förskolans hall, där barnen tar av och på sina kläder vid utgång och ingång. Tambursituationer är en vardaglig rutin på de flesta förskolor vilket gör att de kan utvecklas till ett språkligt lärande tillfälle beroende på de vuxnas lyhördhet samt bemötande. Det kräver att förskollärarna är lyhörda för barnen samt kan

ta ställning till språkinläring vid sådana rutinsituationer. Studien observerade och följde deltagarna i fysiska språkinlärmingsmiljöer samt vid språkinlärningsinteraktioner tillsammans med barnen. Efter observationerna fick deltagarna ta del av dessa för att tillsammans kunna reflektera över innehållet. Tillsammans kunde de utveckla och förbättra olika insatser för att kunna hjälpa samt utveckla barnens språk och kommunikation. Deltagarna hade själva reflekterat över förändringar i språkmiljön och uppmärksammat förbättringar efteråt.

Resultatet visar att vuxnas tidiga stöd kring språkutveckling främjar en positiv läs och skrivutveckling senare i barns liv. Vidare kunde man se att vardagliga interaktioner och samtal mellan barnen eller vuxna främjar språk, kommunikation och läskunnighet. Deltagarna hade börjat använda mer symboler och bilder för att förstärka språket, benämna ord och saker i barnens vardag. De uppmärksammade även att språkstödjande interaktioner med barnen gav goda resultat i språkutveckling som till exempel att bekräfta det barnen ger uttryck för, använda barnens namn samt komma ner till barnens nivå.

2.4 Språkutvecklande miljö

I Nordbergs (2020) studie var syftet att undersöka personalens språkstöd i förhållande med barn på samma förskolor som vid föregående studie. Fokus i studien var att utvidga analysen från föregående studie från år 2019 detta gjordes genom att fortsätta med strukturerade observationer och reflektioner för att få syn på personalens sätt att arbeta språkstödjande tillsammans med barnen. Genom observationer ville forskarna hitta stöd och nya möjligheter för språkinlärmingsmiljön på förskolorna. Studien har utgått från sociokulturell teori där man talar om vikten av att barn samtalar med andra för att främja språkutvecklingen. Personalen fick tillsammans efter observationerna diskutera fram olika strategier för språkstöd. Personalen fick genom observationerna syn på olika aspekter kring sitt sätt att arbeta med och stödja barnens språkutveckling. Diskussioner uppstod mellan personalen om hur kunskap

skulle införskaffas för att öka kvalitén på deras arbete i att stödja barns språkutveckling.

Resultatet visade att personalen ofta uppmuntrade barnen till samtal med både barn och andra vuxna. De använde sig även av olika strategier vid interaktion med barnen som att befinna sig i barnens höjd, tala långsamt och uppmärksamma det barnen ger uttryck för. Personalen reflekterade över att de ville utöka användandet av böcker och läsning på förskolan. Därför arrangerade de olika platser där barnen hade tillgång till böcker. Personalen ville att böckerna skulle vara intressanta och roliga för att barnen skulle vilja läsa mer än tidigare och valde att placera ut böcker utifrån barnens intresse. Personalen placerade dokumentation på väggarna på sådant som barnen hade sett och hittat utomhus. De använde sig bland annat av bilder med olika tecken och även andra bilder på sådant som intresserade barnen. De ville genom detta skapa fler möjligheter för barnen att i stunden kunna stanna upp och prata om bilderna och på så vis utveckla sitt språk i situationen.

I en studie gjord av Hansen och Broekhuizen (2020) i Norge kring kvalitén på språkinlärningsmiljön. Syftet med studie var att undersöka samband mellan kvaliteten på språkinlärningsmiljön i småbarnsvård och barns ordförrådsutveckling från tre till fem års ålder. Mer specifikt undersökte studien om kvalitén på att stödja barns språkutveckling kunde främja barnens ordförrådsutveckling. Metoden som utfördes var observationer på 158 förskolor i Norge. Hansen och Broekhuizen (2020) beskriver vikten av en rik och varierad språkmiljö är en gynnande faktor under de tidiga småbarnsåren. Barn utvecklar sitt ordförråd snabbt under de första åren och tidiga erfarenheter är viktiga för att stödja språkutvecklingen. Resultatet i artikeln visar på att lyhörd personal, utökade samtal och stödjande samtal främjar barnens ordförråd.

2.5 Högläsning

Tjåru (2023) skriver om högläsning och menar att det är en stor bidragande faktor till barns positiva språkutveckling. Studien undersöker vad förskollärare anser att högläsningen kan bidra med samt att skapa större förståelse för vikten av högläsning i förskolan. Högläsning är en aktivitet som både sker spontant och planerat och resultatet visar att den vanligaste orsaken till att förskollärarna använde sig av högläsning var för att stödja barnens språkutveckling. Studien har utgått ifrån ett sociokulturellt perspektiv där man menar att barn införskaffar sig kulturella verktyg som bland annat språk, symboler och begrepp genom sociala interaktioner tillsammans med andra (Säljö 2015). Den sociala interaktionen ger också barnen en gemenskap där de kan införskaffa sig ”svårare” kunskaper med hjälp av vuxna eller med barn som är ”längre fram i utvecklingen”.

Hagens (2017) studie består av intervjuer av förskollärare som ingår i ett större projekt där forskare vill undersöka och jämföra skillnader i språkutveckling på 50 olika förskolor. Syftet med studien var att undersöka vilka språkaktiviteter norska barn i förskolan deltog i och även undersöka om dessa språkaktiviteter kunde förutse barns språkförståelse. Resultat som kunde synliggöras i studien var olika undervisningssituationer där barns språkutveckling främjas och nämner främst leken som viktigt. Barn ägnar och ska ägna mycket tid under dagen åt att leka. Genom att använda just lek som sätt eller metod för att stimulera språkutveckling kan därför vara positivt och fördelaktigt eftersom språk och lek visat sig vara relaterade till varandra. Studien utgår ifrån Piaget och Vygotskijs teoretiska utgångspunkter, där man menar att barn ska ägna mycket tid åt att leka eftersom leken är rolig och viktig för deras språkutveckling och andra intellektuella funktioner.

Hagen (2017) skriver att tidigare forskning visar att språkkunskaper under de första förskoleåren är viktiga förutsättningar för barns senare läsning. Det framkom även att tidigare studier visat att högläsning är positivt för främjandet av barns språkutveckling. Vidare visar resultatet att barn som ofta lyssnar till högläsning har ett större ordförråd och mer utvecklad förståelseförmåga än andra barn. Hagen (2017) skriver även att resultat av högläsning för barn

bokläsning har blivit en av de metoder som används mest och flitigt rekommenderas för att kunna stödja barns språk och läsförståelse. Lärarna rapporterade en mängd olika språkaktiviteter i klassrummet, allt från informell språkstimulering av vardagliga situationer till mer explicita språkaktiviteter som läsning, språkspel, ordförrådsträning och skolförberedande grupper. Genom att läsa varje dag gjorde att barns språkförståelse ökade. I resultatet beskrev lärarna att det handlar om att se och ta tillvara på varje situation och se den som en möjlighet till att kunna synliggöra elevernas språkförmåga och samtidigt kunna bidra till språkutveckling.

Utifrån tidigare forskning kommer förskollärares beskrivning/uppfattning av arbete med språkutveckling vid spontana situationer undersökas i denna studie.

3. Teoretiska utgångspunkter

Studien utgår från en fenomenografisk ansats vilket Dahlgren och Johansson (2019) skriver är en kvalitativ metod som fokuserar på att beskriva olika människors varierande sätt att tänka och förstå ett fenomen i sin omvärld, med andra ord människors uppfattningar. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) skriver att fenomenografin utvecklades under 1970-talet och handlade om hur ett fenomen uppfattades av en grupp människor. Dessa varierande sätt att förstå och uppfatta fenomenet utgör något som inom fenomenografin kallas för utfallsrummet (Dahlgren & Johansson 2019). Marton och Booth (2000) skriver att fenomenografi handlar inte om att ta reda på olika sanningar utan om att bidra till en fördjupad förståelse inom ett visst fenomen. Marton och Booth (2000) skriver att fenomenografisk forskning har sin grund i ett sätt att erfara någonting, vilket innebär att vi studenter kommer ta del av förskollärares olika uppfattningar om arbetet med barns språkutveckling vid spontana situationer.

Att erfara någonting innebär enligt Marton och Booth (2000) ett sökande efter svar på en fråga kring hur vi tar emot kunskap om världen, vilket vidare är ett sätt att urskilja någonting från och samtidigt se ett samband. Inom fenomenografin talar man om första och andra ordningens perspektiv och

beskrivningar, enligt Marton och Booth (2000) beskrivs skillnaden genom att i första ordningens perspektiv anser man att ett påstående är ett påstående om en specifik situation, påståendet bedöms och jämförs med andra liknande situationer. Med andra ordningens perspektiv anses samma påstående reflektera den lärandes sätt att erfara en situation och förstå detta. I vår studie kom andra ordningens perspektiv i beaktande då detta innebar att studien utgick från andra människors uppfattningar om vår frågeställning, språkutveckling vid spontana situationer.

Enligt Svensson och Åkerblom (2020) kan människor ha olika uppfattningar vad gäller fenomenet, vad som är spontant eller som specifikt utmärker begreppet kan vara skilda i olika personers sätt att tänka kring detta fenomen. Det kan finnas en variation av hur språkutveckling vid spontana situationer uppfattas av olika förskollärare och det är sådana skillnader och likheter vi är intresserade av och vill få syn på.

4. Metod

I metodavsnitt presenteras val av metod, genomförande, bearbetning av empirin, urval samt etiska övervägande

4.1 Val av metod

För att kunna ta del av förskollärares beskrivning av sitt arbete med språkutveckling vid spontana undervisningssituationer valdes en kvalitativ forskningsansats. Denscombe (2018) skriver att vid kvalitativa forskningsansatser används generellt intervjuer där forskarna samlar in data i form av ord eller ljudinspelningar. Semistrukturerade intervjuer valdes för att kunna samla in vårt material vilket enligt Denscombe (2018) passar små forskningsprojekt eftersom studien sträcker sig under en begränsad tid och kan ge goda resultat för studiens syfte och ämne. Dahlgren och Johansson (2019) skriver att fenomenografiska intervjuer är semistrukturerade och tematiska.

Genom intervjuer med legitimerade förskollärare på olika förskolor ville vi få mer kunskap om hur förskollärare beskriver sitt arbete med språkutveckling vid

spontana situationer i förskolan. Innan intervjuerna hade 12 semistrukturerade frågor som berörde studiens fenomen, språkutveckling vid spontana situationer förberetts. Vid frågorna ombads förskollärarna beskriva sina svar utifrån sina uppfattningar, erfarenheter och delade föreställningar om fenomenet språkutveckling vid spontana undervisningssituationer. Marton och Booth (2000) skriver att vid intervjuer som insamlingsmetod är det viktigt att deltagarna ges möjlighet till reflektion och beskrivning av sina individuella erfarenheter eftersom detta kan medföra att studien ges en mångfald av beskrivningar som rör studiens syfte.

Fejes och Thornberg (2019) skriver att vid semistrukturerade intervjuer ska de som intervjuar kunna vara flexibla samt inte behöva ta frågorna i någon speciell ordning utan vara spontana och låta deltagarna svara öppet kring frågorna. Förskollärarna beskrev sina individuella uppfattningar kring fenomenet utifrån de semistrukturerade intervjuer där förskollärarnas varierande beskrivningar och uppfattningar framkommit.

Vidare skriver Fejes och Thornberg (2019) även att deltagarna ska kunna känna trygghet och få chans till att beskriva sina erfarenheter kring frågorna eftersom det är deras beskrivningar och uppfattningar som är viktiga. Fördelarna vi såg med semistrukturerade intervjuer var att ha färdiga frågeställningar som berörde studiens syfte där vi som intervjuade kunde vara lyhörda för förskollärarnas beskrivningar som framkom ur frågorna. Denscombe (2018) skriver om vikten av att låta deltagarna utveckla sina tankar och idéer i svaren som rör frågorna samt låta dessa vara öppna för olika synpunkter. För att inte missa viktig information under intervjuerna valde vi att använda oss av ljudinspelning och enligt Dahlgren och Johansson (2019) är ljudinspelning behövligt. Svaren från intervju och ljudinspelning transkriberades vilket betyder att informationen skrivs ner ordagrant. I efterhand analyserade, sorterade och kategoriserade vi texterna för att detta skulle utgöra empirin till vår undersökning.

Kvalitativ analys kan enligt Dahlgren och Johansson (2019) användas för att beskriva ett fenomen, med fenomen menar de subjektiva erfarenheter, delade föreställningar samt yttrande. I analysen kan flera fall av fenomenet jämföras med

varandra för att försöka hitta skillnader och likheter. Studien utgick från en fenomenografisk forskningsansats där vi studerat likheter och skillnader i förskollärarnas beskrivningar av sitt arbete med språkutveckling i spontana undervisningssituationer, detta har resulterat i olika kategoriseringar av materialet (Dahlgren & Johansson 2019).

Det insamlade materialet analyserades genom en fenomenografisk analysmodell som grund (Dahlgren & Johansson 2019).

Steg 1: Att bekanta sig med materialet, vilket innebär att insamlat material ur intervjuerna kommer diskuteras och läsas flera gånger för att vi ska kunna bekanta oss med materialet.

Steg 2: Kondensation, här startar analysen vilket innebär att skillnader och likheter i deltagarnas svar uppmärksammas och sorteras genom att ”klippa ut” delar av det som framkommit i intervjuerna.

Steg 3: Jämförelse, i detta steg kommer materialet djupare jämföras för att vi ska kunna hitta skillnader och likheter i materialet.

Steg 4: Gruppering, innebär att skillnader och likheter som har framkommit i materialet kommer grupperas. Genom att sortera det utklippta materialet i olika högar/kategorier kan man nu försöka relatera dessa till varandra.

Steg 5: Artikulera kategorierna, vilket innebär att i detta steg kommer likheterna i materialet vara i fokus. Vi kommer bestämma var gränserna mellan deltagarnas olika uppfattningar kommer dras, hur variation vi kommer kunna ha utan att vi behöver utöka med ytterligare en kategori.

Steg 6: Namnge kategorierna, det som framkommit ur det insamlade materialet kommer vi namnge i detta steg för att det mest betydelsefulla i materialet tydligt ska framträda.

Steg 7: Kontrastiv fas, här granskas materialet en sista gång för att eventuellt få syn på om materialet kan sorteras i färre kategorier samt passa ihop med de befintliga.

4.2 Urval

Studien genomfördes med legitimerade förskollärare på fem olika förskolor, både privata och kommunala i två kommuner. Urvalet i studien är ett subjektivt urval vilket används vid mindre forskningsprojekt där ett litet antal personer valts ut utifrån deras kunskap och erfarenhet (Denscombe 2018). Ett subjektivt urval är användbart då forskarna tidigare har vetskap om deltagarna eller de fenomen som avses undersökas, forskarna kan med avsikt välja ut några deltagare eftersom det är högst troligt att just dessa genererar mest betydelsefull data för studiens syfte (Denscombe 2018). Meningen med detta urval var att vi skulle kunna få kunskap samt ta del av information inom studiens ämne språkutveckling i spontana situationer. Semistrukturerade intervjuer användes för insamling av empiri. Vid semistrukturerade intervjuer kan deltagarna utveckla samt tala mer utförligt kring det ämne som intervjuaren tar upp (Denscombe 2018). Utifrån studiens syfte ansåg vi att goda resultat kunde genereras med hjälp av intervjuer med erfarna legitimerade förskollärare.

4.3 Genomförande

Vi kontaktade fem olika förskolor i två olika mindre kommuner via mejl och frågade om intervjuer med legitimerade förskollärare. Mejllet innehöll ett missivbrev som beskrev syftet med studien samt förfrågan om det fanns ett intresse av att delta i en intervju. Valet av legitimerade förskollärare var på grund av att vi ansåg att verksamma förskollärare kunde generera i högsta grad den information som vi sökte efter i vår forskningsfråga. I en av kommunerna intervjuades förskollärare på tre olika förskolor. I andra kommunen intervjuades förskollärare på två olika förskolor. Vid intervjuerna hade vi med oss en frågeställning med totalt 12 frågor och två följdfrågor som berörde studiens ämne och syfte. För att inte missa viktig information från intervjuerna använde vi oss av ljudinspelningar med hjälp av en Ipad som inte var kopplad till internet för att minska risken för att information skulle spridas vidare.

Vid intervjuerna hade vi med oss missivbrev samt samtyckesblankett som förskollärarna kunde ta del av igen. Samtyckesblanketten fick förskollärarna skriva under som ett godkännande av att delta i studien samt godkännande av

ljudinspelning. Ljudinspelningar upplevde vi väldigt positivt och genererade mycket eftersom vi kunde vara närvarande i samtalet med förskollärarna vid intervjuerna. Efter intervjuerna transkriberade vi ordagrant det som förskollärarna beskrev om språkutveckling i spontana situationer vid intervjuerna. Utifrån transkriberingarna använde vi den fenomenografiska analysmodellen som grund.

Vi började med att diskutera och läsa igenom transkriberingarna flera gånger för att sedan vidare diskutera och leta efter likheter och skillnader i deltagarnas svar. Efter detta började vi sortera i materialet och läsa igenom ytterligare gånger. De likheter och skillnader som synliggjordes i förskollärarnas svar kategoriserades och relaterades till varandra. I nästa steg fördjupade vi oss i skillnader och likheter ur materialet och kom fram till fem rubriker, Förskollärares uppfattningar om planerade och spontana situationer gällande barns språkutveckling, Språkutveckling vid spontana situationer, Planerade situationer, Förskollärarens roll i arbetet med språkutveckling och Miljö och redskap för språkutveckling. Dessa rubriker tog vi användning av i analys och diskussionsdelen.

4.4 Etiska överväganden

Under arbetet med studien togs etiska ställningstaganden vid planering, genomförande och redovisning av empiri. Studien eftersträvade en vetenskaplig kvalitet samt god forskningsetik med syftet att skydda de förskollärare som deltog i studien. Detta innefattade att tillstånd från förskollärarna efterfrågades innan studien påbörjades. Enligt Denscombe (2018) handlar forskningsetik om vilka konsekvenser som berör deltagarna vid insamlad empiri samt publiceringen av dessa. Vidare skriver Denscombe (2018) att deltagarna ska känna att deras deltagande är frivilligt och de ska innan studien påbörjas få relevant information kring studiens syfte. Vetenskapsrådet (2017) skriver kring etiska övervägande vid forskning att deltagarna i studien ska ges relevant information kring studien både muntligt och skriftligt enligt informationskravet. Missivbrev skickades ut i god tid till deltagarna innan studien påbörjades. Missivbrevet innehöll information om syftet med forskningen samt olika etiska förhållningssätt som vi studenter strävade efter att förhålla oss till. Konfidentialitetskravet innebär att deltagarna fick information kring deras rätt till integritet i studien och nyttjandekravet som

står för att det är en garanti på att informationen används på ett korrekt vis. Brevet innefattade information om att deltagandet blir behandlat konfidentiellt vilket betyder att vi studenteter garanterade att all insamlad empiri kommer elimineras när studien är avslutad samt kring deras anonymitet när examensarbetet görs offentligt. Samtyckeskravet innebär att det är frivilligt att delta vid studien samt att förskollärarna hade rätt att avstå medverkan när som helst under hela studieprocessen. Förskollärarna skrev under en samtyckes blankett i syfte att godkänna ljudinspelningar vid intervjuerna och att dessa endast skulle användas till just denna studie samt raderas efter avslutad studie.

5. Resultat och analys

Här presenteras resultatet av den fenomenografiska analysen utifrån förskollärares olika beskrivningar och uppfattningar av språkutveckling vid spontana situationer (Dahlgren & Johansson 2019). Resultatet visar mer likheter än skillnader i hur förskollärarna beskrev och uppfattade sitt arbete med språkutveckling, vid spontana situationer i undervisningen och i verksamheten. Analysen är uppdelad och presenteras i fyra olika rubriker, där variation i förskollärarnas beskrivningar och uppfattningar kunnat urskiljas.

5.1 Språkutveckling vid spontana situationer

Den första kategorin som kunde urskiljas handlade om vilka spontana situationer som förskollärarna uppfattade och beskrev att språkutveckling sker vid. Utifrån intervjuerna framkom endast likheter i förskollärarnas uppfattningar om spontana situationer vid språkutveckling. Förskollärarna beskrev vikten av arbete med språkutveckling på förskolan och att detta innebär att förskollärare ska ge barnen förutsättningar för detta.

“Oavsett vad jag gör med barnen så är det ju allt. Tänker jag. Hur jag pratar med dem, hur jag tolkar dem, upprepar. Allt.”

De deltagande förskollärarna beskrev i likhet att språkutveckling är något som sker och arbetas med under hela dagen på förskolan vid olika situationer. Alla förskollärare beskrev i likhet att språkutveckling sker framför allt i vardagen, vid rutinmässiga situationer som exempelvis mat- och hallsituationer. De beskrev att språkutveckling vid spontana situationer var betydelsefullt att arbeta med och att det sker vid alla situationer. Förskollärarna uppfattade på liknande sätt de spontana situationer som de viktigaste eller de som ansågs mest naturliga att arbeta med. Spontana situationer var enligt förskollärarna till exempel mat, lek eller påklädningssituationer. Några gemensamma uppfattningar förskollärarna beskrev var att de spontana situationerna upplevdes lättare att fånga då de oftast utgår från barns intresse samt att det sker under en större del av dagen. Vid spontana situationer var det värdefullt att benämna, ställa frågor och bekräfta det barnen säger. Vidare beskrev någon förskollärare att omsorgssituationer så som blöjbyten var språkutvecklande då förskolläraren pratar med barnet.

“Vid blöjbyte kan man säga: här tar vi det benet här och jag försöker tänka väldigt ofta på att inte bara göra utan att man pratar med barnet om det som sker. Prata och benämna saker för då förstår ju också barnen vad man gör”

“Vid en matsituation kan man ju fråga om dagen för att få reda på deras reflektioner om man kanske haft en undervisningssituation tidigare, då kan man ställa frågor som vad hände när vi gjorde så här med sanden eller när ni körde ner bilen för rampen, vad hände då? Man får ju mycket i det vardagliga”

Något som var utmärkande i samtliga intervjuer var förskollärarnas lika uppfattning om att språkutveckling skedde framför allt vid lek. Leken uppfattades vara en av de viktigaste aktiviteterna för arbete med

språkutveckling vid spontana situationer. I leken beskrev förskollärarna att det som sker mellan barnen kan tas tillvara på för att utveckla barns språk vid spontana situationer.

”Även i barnens spontana lek är det viktigt att “smyga” in språkutveckling så det blir en språklek och att det inte blir en uppenbar undervisningssituation för barnet utan man väver in det i leken på något lekfullt sätt. Särskilt för de barnen som är väldigt tysta och annars inte syns och hörs så mycket”

”En spontan situation för mig utgår från barnen och är till exempel när barnen kommer fram till en pedagog med till exempel en mask eller en nyckelpiga i handen och ställer frågor och tillsammans har vi en lärorik stund tillsammans.”

“Det kan även vara när barnen kommer med skorna och försöker säga någonting eller försöker visa ett tecken som vi försöker förklara för barnet och prata med dem så att de kan förstå. Förklara och utveckla det, alltså att man stimulerar språket”

Sociala interaktioner mellan barn samt mellan barn och förskollärare var betydelsefullt för att gynna barns språkutveckling. De sociala interaktionerna skedde både i de spontana och planerade aktiviteterna. Förskollärarna uppmuntrade också barnen att ställa frågor och reflektera över olika ord och begrepp.

5.2 Förskollärarens roll i arbete med språkutveckling vid spontana situationer

Den andra kategorin som framkom ur intervjuerna handlar om förskollärarnas lika uppfattningar och beskrivningar om vilken roll förskollärare har vid språkutveckling i spontana situationer. Förskollärarna beskrev alla i likhet att en del av deras roll och uppdrag som förskollärare var att kunna ta tillvara på de spontana situationerna vid barns språkutveckling. Det var även viktigt att förskolläraren uppmärksammar det spontana som sker under dagen. Detta förutsätter att förskolläraren är delaktig och samspelar med barnen. Språket uppfattade alla förskollärarna har stor betydelse och är en förutsättning för all kommunikation, därför är det viktigt att de som arbetar på förskolan erbjuder barnen möjlighet att utveckla ett rikt och varierat språk.

“Jag samtalar väldigt mycket med barnen. Jag pratar mycket med barnen. Upprepar fraser, upprepar ord, upprepar det barnen säger, upprepar det man tror att barnen säger, ger begrepp i alla samtal, ibland känner man sig väldigt tjatig.”

”Att man lyssnar och pratar med barnen och inte bara till dem. Generellt tror jag att språket utvecklas mer i det spontana.”

Förskollärarna beskrev alla i likhet med varandra att de samtalande, ljudade samt upprepade begrepp och ord tillsammans med barnen. Förskollärarens roll uppfattade deltagarna även handlade om att kunna se och bekräfta barnen genom att ha färre barn vid aktiviteter och lekar som berörde barns språkutveckling.

5.3 Redskap för språkutveckling vid spontana situationer

Under tredje kategorin framkom det under intervjuerna både likheter och skillnader i förskollärarnas uppfattningar och beskrivningar om redskap för språkutveckling vid spontana situationer. Några förskollärare beskrev vid intervjuerna att de använde sig av TAKK - tecken, bildstöd samt digitala verktyg i arbetet med barns språkutveckling vid spontana situationer. TAKK tecken uppfattade flera förskollärare var ett bra verktyg för att förstärka språket oavsett om barn har svårigheter eller ej. Genom att både använda ord samt visa med tecken förtydligar man språket och kan rikta sig till fler barn.

Förskollärarna beskrev alla i likhet med varandra att de såg språkutveckling som en förutsättning för kommunikation och att göra sig förstådd i möte med andra människor. Genom att spontant kunna berätta, uttrycka tankar, utveckla sitt ordförråd och ordförståelse gör att man också kommer in i en gemenskap. Även kommunikation via kroppsspråket var det flera förskollärare som beskrev var något de arbetade med och var noga att visa med när de till exempel ville att barnen skulle ta på sig skorna. Kommunikation beskrev någon förskollärare var både kroppsspråk, verbalt, gester och även genom miner. Däremot beskrev någon förskollärare att läsning, sagoberättande, sång och samtala med barn var de viktigaste spontana situationerna för barns språkutveckling. Böcker och pekböcker beskrev förskollärarna var användbara verktyg i de spontana situationerna då de var enkla att ta med och använda exempelvis ute på gården och läsa vid en spontan situation.

”Jag tycker att det är viktigt att böcker finns tillgängligt i alla lärmiljöer som barnen vistas i. Och inte bara i ett specifikt rum. Utan att det ska finnas kopplat till lärmiljöerna. Har vi en lärmiljö med bondgård så finns där böcker som handlar om bondgården. För att barnen ska oavsett var dom är ta del av litteratur.”

“Vid sagoläsning. Först och främst får de ju språket från sagan, sen är det ju lätt att kunna föra en diskussion med barnen om vad boken handlar om, höra vad de har uppfattat, väcka intresse till diskussioner i gruppen, barnen sinsemellan, jag tycker det är viktigt att de får känna att dem är med och att man inte bara läser en saga rakt upp och ner utan att de får vara delaktiga i det man läser. Att de får ta del av bilderna och vad sagan handlar om och känner att de är delaktiga i sagans värld.”

Förskollärarna uppfattade högläsning vid spontana situationer viktigt för att kunna utveckla barns språk. Förskollärarna beskrev att vid spontan högläsning kunde mer detaljer kring det barnen såg uppmärksammas. Vid högläsning med äldre barn handlade det mer om själva berättelsen i boken.

5.4 Planerade situationer

Den fjärde kategorin som kunde urskiljas ur intervjuerna av förskollärarnas beskrivningar och uppfattningar handlade om de planerade situationerna vid språkutveckling. Vid planerade situationer beskrev förskollärarna i likhet med varandra att de har en tanke och ett syfte med undervisningen. De planerade aktiviteterna utgör en mindre del av dagen, exempelvis samlingen på morgonen då undervisningen sker under en begränsad tid för att barnen inte ska tappa intresset. Några förskollärare beskrev att barnens intresse och nyfikenhet användes som utgångspunkt när förskollärarna planerade sin undervisning. Det visade sig att i planerade situationer kan barnen utmanas mer eftersom dokumentationen följs upp och diskuteras med arbetslag, barn och vårdnadshavare. I dokumentationen sker en planering för att vidare kunna utmana barnens språkutveckling. Vid de planerade situationerna beskrev på förskollärarna på ett liknande sätt att de har ett mål med undervisningen och kan förbereda sig, vilket man inte kan vid en spontan situation som uppkommer. Alla förskollärarna beskrev på liknande sätt att det var

viktigt med både planerade och spontana situationer för arbete med barns språkutveckling.

“Jag tycker ju om spontana situationer men att man har rutiner kanske ändå, samlingen kan vara både spontan och planerad. Där är jag nog mer spontan och tar det jag har. Något kan ju utvecklas spontant i samlingsituationen, man kanske börjar på ett sätt och har en tanke men kanske inte från A till Ö och följer det. Varför är för att det är mer på barnens nivå och barnens initiativ. Man ska inte följa det planerade slaviskt utan det spontana är viktigt i alla åldrar.”

Genom variation av spontana och planerade situationer uppfattade förskollärarna att de kunde nå fram till fler barn eftersom barn förhåller sig olika till planerade respektive spontana situationer.

6. Diskussion

Här diskuteras resultat och analys utifrån förskollärarnas beskrivningar och uppfattningar om sitt arbete med barns språkutveckling vid spontana situationer under fyra rubriker. Kapitlet avslutas med en metoddiskussion och en kort sammanfattning om vidare forskning.

6.1 Språkutveckling vid spontana situationer

Förskollärarna i vår studie beskrev att de spontana situationerna är något som sker under en större del av dagen. Språkutveckling vid spontana situationer är något deltagarna föredrog att arbeta med eftersom de menade att det är lättare att ta tillvara på samt utgår från barnens intresse. Björk- Willén, Simonsson och Pramling (2019) skriver om inbäddad undervisning, vilket de menar är de spontana situationerna. Den inbäddade undervisningen utgår från barnens intresse och är situationer som går att väva ihop med undervisning genom lek, lärande och

omsorg (Björk- Willén, Simonsson och Pramling 2019). Deras resultat i likhet med vårt synliggör att förskollärarna oftast använder sig av spontana situationer vid arbete med barns språkutveckling och i situationerna riktade de undervisningen mot ett lärande innehåll.

Förskolans läroplan (Lpfö 18) påtalar att undervisning ska utgå från ett innehåll som är planerat eller spontant eftersom barns utveckling och lärande är något som sker hela tiden. Förskollärarna i vår studie beskrev detta och upplever att de spontana situationerna sträcker sig över en större del av dagen. De beskrev även att de spontana situationerna finns överallt och det gäller som förskollärare att uppmärksamma och ta tillvara på dessa spontana situationer som kan främja barns språkutveckling. Spontana situationer uppkommer, enligt förskollärarna, exempelvis vid mat, lek eller påklädningssituationer. I likhet med vår studie nämner Nordberg (2019) att tambursituationer som är vardagliga rutiner på förskolor kan vara språkutvecklande för barnen beroende på förskollärarnas förhållningssätt.

Utifrån förskollärarnas beskrivning har leken stor betydelse för barns språkutveckling. De menade att leken utgår från barnens intresse och deras tidigare erfarenhet. Hagen (2017) skriver om undervisningssituationer där barns språkutveckling främjas och nämner leken som viktig. Leken är något som barnen ska ägna större delen av dagen åt (Hagen 2017). Förskollärarna i studien beskrev att de spontana situationerna uppstår i barnens lek och fantasi och att som förskollärare är det viktigt att delta i dessa aktiviteter tillsammans med barnen. De menade vidare att i leken använder sig barnen av ord och fraser som förskolläraren kan vidareutveckla för att främja barnens språk.

En stor del i förskolans läroplan (Lpfö 18) tar upp att lek ska utgöra en central del i utbildningen på förskolan. Genom att använda just lek som sätt eller metod för att stimulera språkutveckling anses fördelaktigt eftersom språk och lek är relaterade till varandra (Hagen 2017). Leken är något som barnen själva initierar till och som är roligt. Norling (2019) skriver att informella strategier utgår ifrån ett barnperspektiv och är lustfyllda. Norling (2019) resultat visar även att aktiviteter

som är positiva för att främja barns språkutveckling skulle vara lustfyllda, utgå ifrån lek och även utmana barnen utifrån behov.

6.2 Förskollärarens roll i arbete med språkutveckling

Förskollärarna beskrev att förskollärarens roll vid språkutveckling är att vara delaktig i det barnen gör och samspela med dem. Vardagliga samtal och interaktioner mellan vuxna och barn skriver Norling är viktigt för barns språkutveckling (Norling 2015 se Nordberg 2019). Förskollärarna påtalade att språket har stor betydelse och är en förutsättning för all kommunikation. Därför är det viktigt att de som arbetar på förskolan erbjuder barnen möjligheter till att utveckla ett rikt och varierat språk. Detta ligger i linje med vad Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) skriver, att förskollärare ska ge barnen förutsättningar att utveckla ett fördjupat språk och ordförråd. Barnen ska även ges möjlighet att i varierade och sociala sammanhang kommunicera, leka med ord, berätta, uttrycka tankar samt ställa frågor. Förskollärarnas uppfattning var att de samtalar, ljudar samt upprepar begrepp och ord tillsammans med barnen för att utveckla deras språk vid spontana situationer. Förskollärarens roll, enligt de deltagande förskollärarna handlar om att kunna se och bekräfta varje barn i de spontana situationerna (Nordberg 2019) skriver att tidigt stöd från vuxna är positivt för barnens språkutveckling eftersom detta påverkar deras kommande läs och skrivutveckling.

6.3 Miljö och redskap för språkutveckling

Förskollärarna beskrev vilka olika metoder och redskap som de använder vid spontana situationer samt hur dessa uppmuntrar och gynnar barns språkutveckling. Några förskollärare beskrev att de använder digitala verktyg i de spontana situationerna och beskrev att detta är ett användbart redskap för att främja barns språkutveckling. Andra metoder och redskap som förskollärarna beskrev att de använder sig av kontinuerligt är TAKK - tecken, bildstöd vid arbete med barns språkutveckling i spontana situationer. Deltagarna i Nordbergs (2019)

studie visar att användandet av symboler och bilder stärker barns språkutveckling. Resultatet visar att TAKK- tecken används för att förstärka barnens språk. Genom att använda ord samt visa med tecken kan förskollärarna rikta sig till fler barn vid arbete med språkutveckling. Detta resultat sammanfaller med Norling (2019) som skriver att alternativa verktyg för kommunikation som språk, tecken, kroppsspråk, artefakter och symboler är avgörande för barns språkutveckling. Även Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) påtalar vikten av att förskolan ska uppmuntra barnens förståelse för symboler samt hur dessa används för att förmedla olika budskap. Kroppsspråket är viktigt och förskollärarna menade att kommunikationen kan ske på andra sätt än bara verbalt. Detta resultat kan kopplas till Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) som lyfter vikten av att förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla ordförråd, talspråk, berätta samt uttrycka tankar i olika sammanhang.

Förskollärarna beskrev att dokumentation är viktigt vid arbete med barns språkutveckling. Tillsammans med barnen använder de sig av dokumentation vid de spontana situationerna i verksamheten. Barnen har då tillgång till en reflektionsvägg som uppmuntrar dem att i det spontana stanna upp och titta på bilder de gjort under veckan. Det framkom att reflektionsväggen uppmuntrar barnen till givande samtal och diskussioner. Nordbergs (2020) resultat visar i likhet med vårt att förskollärarna använder sig av dokumentation för att stödja barnen i deras språkutveckling genom att ha bilder på sådant som barnen uppmärksammat.

Förskollärarna i studien menade att högläsning i de spontana situationerna är användbart vid arbete med barns språkutveckling. Hagen (2017) skriver att högläsning är en aktivitet som sker både i det planerade men med fördel i det spontana. Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) skriver att barn ska ges förutsättningar att utveckla sitt språk genom att bland annat lyssna till högläsning och samtala om litteratur och texter. Ett viktigt resultat i studien är att förskollärarna på något sätt använder sig av högläsning när de arbetar med barns språkutveckling. Detta är i likhet med Tjärus (2017) resultat som visar att den vanligaste orsaken till högläsning är att stödja barns språkutveckling. Högläsning

beskrev förskollärarna som viktigt för att främja barns språkutveckling vilket även Hagen (2017) och Tjårus (2023) studier visar. Förskollärarna i vår studie beskrev att vid spontan högläsning upprepar, samtalar och benämner de saker för barnen för att de ska få ökad språkutveckling, vilket kan härledas till vad Hagen (2017) skriver, att barn som deltar i högläsning ofta har ett större ordförråd och mer utvecklad förståelseförmåga än andra barn.

6.4 Planerade situationer

Vid planerade situationer beskrev förskollärarna att de har ett syfte och ett mål med undervisningen och det utgör en kortare del av dagen exempelvis vid samling. Norlings (2019) beskrivning av formella strategier är att de är vuxenstyrda och planerade aktiviteter som exempelvis språklekar, samling där förskolläraren genom innehållet i undervisningen vill anknyta till barns språk, läs och skrivutveckling. Resultatet visar att barnens intresse och nyfikenhet var utgångspunkten när förskollärarna planerar sin undervisning. Förskollärarna beskrev att genom dokumentation sker en planering för att vidare kunna utmana barnens språkutveckling. Detta kan kopplas till vad Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) skriver, förskollärare ska ge barnen förutsättningar att kommunicera och dokumentera upplevelser och erfarenheter. Nordberg (2020) resultat visar att för att öka kvalitén på arbetet med språkutveckling använde sig många förskolor i studien av dokumentation på sådant som barnen själva uppmärksammat, bilder och tecken.

6.5 Metoddiskussion

Under detta kapitel diskuteras konsekvenserna av de val vi gjort av metod i relation till syfte och empiri.

Vi ansåg att metodvalet kvalitativ ansats har varit en fördel och har gjort att studiens syfte och forskningsfråga kunnat undersökas. Eftersom vår studie pågick under begränsad tid samt är ett litet forskningsprojekt ansåg vi att detta metodval med intervjuer passade vår studie bra, detta kan kopplas till Denscombe (2018) som skriver beskriver att med muntliga intervjuer spelar talade ord in som vidare kan användas som data. Studien utgick från en fenomenografisk ansats vilket har

varit gynnande vid insamling av empiri. Fenomenografen bygger på enligt Dahlgren och Johansson (2019) att beskriva hur människor uppfattar ett visst fenomen, vilket vi ansåg passade bra till studiens syfte. Empiri insamling utfördes genom semistrukturerade intervjuer på fem olika förskolor i två kommuner, både privata och kommunala med legitimerade förskollärare. Anledningen till att vi valde legitimerade förskollärare var för att få tillförlitlig information från människor som troligtvis har goda kunskaper och erfarenheter om fenomenet som vi ville undersöka.

Valet av intervjuer var för att det passade studiens syfte och frågeställningar samt att studien genomfördes under en begränsad tid. Intervjuformuläret bestod av 12 frågor som berörde studiens syfte och ämne som skulle undersökas. Valet av fenomenografisk ansats var gynnande eftersom vi ville analysera det deltagarna beskrev och uppfattade om fenomenet språkutveckling vid spontana situationer. I efterhand kände vi att några av frågorna var liknande och detta kunde vi anpassat genom att ha färre frågor, dock ansåg vi att ordningsföljden i frågorna var bra strukturerade samt att vi fick ut relevant och värdefull information från förskollärarna. Dahlgren och Johansson (2019) skriver att intervjufrågorna ska utgå från vissa typiska drag som de menar är avgörande för en lyckad analys. Eftersom vi som forskare frågar efter deltagarnas sätt att uppfatta ett fenomen. De flesta av frågorna hade utgångsbegreppen *hur* och *vad*, dessa begrepp är vanliga att använda sig av i frågeställningar inom fenomenografi. Ljudinspelningar utfördes vid intervjuerna vilket vi upplevde givande eftersom det var svårt att hinna skriva anteckningar under intervjuerna.

Vid intervjuerna kunde vi i stället vara närvarande och lyhörda för deltagarna och på detta vis fick vi insamlat värdefull empiri. Efter intervjuerna transkriberades ljudinspelningarna som sedan analyserades utifrån fenomenografins sju steg som är beskrivna under rubriken val av metod. Transkriberingarna skrevs ner ord för ord, vilket var tidskrävande för oss men genererade värdefull information till vår analysdel. Vid analysen gick vi igenom varje steg enligt den fenomenografisk analysmodellen, dock upprepade vi vissa steg flera gånger eftersom analysdelen innebar ett stort arbete för oss där vi från början hade mycket text som var

upprepande men som vi rensade ut för att göra en läsvänlig text. Även rubrikerna under analys och diskussionsdelen ändrade vi om några gånger för att göra det mer begripligt vad som skulle beskrivas under rubrikerna.

Studiens resultat visade sig vara annorlunda gentemot vad vi hade förväntat oss. Våra förväntningar var att få syn på fler skillnader kring förskollärarnas uppfattningar och beskrivningar om studiens fenomen, dock visade resultat på fler likheter hur de uppfattade samt beskrev fenomenet språkutveckling vid spontana situationer. Anledningen till detta har vi diskuterat kan bero på att alla förskollärare följer Läroplanen för förskolan (Lpfö 18) som lyfter om både den spontana undervisningen samt om språkutveckling under många delar. Andra anledningar till likheter som vi har funderat på och som förhoppningsvis är befogat, kan vara att nyexaminerade eller relativt nya förskollärare delger sina kunskaper och erfarenheter inom detta fenomen genom kollegiala samtal med de som arbetat inom yrket lite längre. Vi är medvetna om att resultatet i vår studie hade kunnat se annorlunda ut om urvalet varit flera eller andra deltagare som deltagit. Resultatet kunde även sett annorlunda ut om någon annan upprepat det vid ett annat tillfälle.

6.6 Vidare forskning

Vid framtida forskning hade det varit intressant att göra observationer för att kunna ta del av förskollärarnas verkliga arbete med språkutveckling vid spontana situationer. Studien hade kunnat jämföra förskollärarnas talade beskrivningar gentemot deras handlande i spontana situationer vid språkutveckling. Även att upprepa studien med andra förskollärare hade varit av intresse samt kunnat vara gynnande för framtida forskning.

Källförteckning

- Arnqvist, A. (2020). Språk. I Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.). *Att bli förskollärare. Mångfacetterad komplexitet*. Liber. s. 219–245.
- Ashby, E. (2019). *Språkstimulera mera! Att stötta barns språkutveckling*. Studentlitteratur.
- Björklund, E. (2017). Språk och literacy. I Riddersporre, B & Persson, S. (red.). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Natur & Kultur. s.173 - 193.
- Björk-Willén, P., Simonsson, M., & Pramling, N. (2019). Språkundervisning I förskolan: Teoretiska principer och empiriska exempel. *Barn- forskning om barn og barndom i Norden*, Vol 36 (3–4). <https://doi.org/10.5324/barn.v36i3-4.2896>
- Dahlberg, G. (2020). Barns lärande och utveckling. I Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.). *Att bli förskollärare. Mångfacetterad komplexitet*. Liber. s. 180–216.
- Dahlgren, L., -O. & Johansson, K.(2019). Fenomenografi. Fejes, A. & Thornberg, R. (red). *Handbok i kvalitativ analys*. Liber. s. 179–191.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2019). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. Fejes, A. & Thornberg, R. (red). *Handbok i kvalitativ analys*. Liber. s. 16–42.
- Gjems, L. (2018). *Det vet vi om språkstimulering i förskolan*. Studentlitteratur.
- Hagen, Å. (2017). Improving the odds: Identifying language activities that support the language development of preschoolers with poorer vocabulary skills. *Scandinavian journal of educational research 2018*, Vol. 62, No. 5, s. 649–663. <https://doi.org/10.1080/00313831.2016.1258727>

- Hansen, J. & Broekhuizen, M. (2020). Quality of the language-learning environment and vocabulary development in early childhood. *Scandinavian journal of educational research* 2021. Vol. 65, No. 2, s. 302–317
<https://doi.org/10.1080/00313831.2019.170589>
- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Studentlitteratur: Lund.
- Massey, S. L. (2004). Teacher-child conversation in the preschool classroom. *Early Childhood Education Journal*. Vol. 31, No. 4, s. 227–231. <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000024113.69141.23>
- Nordberg, A. (2019). Support of language and communication in the 'Tambour situation' in Swedish preschools. *Early Child Development & Care*. Vol. 191, No. 5, s. 699-712. doi:10.1080/03004430.2019.1645134
- Nordberg, A. (2020). Aspects of teachers' language and communication support in Swedish preschools after a second phase of implementation. *Early Child Development & Care*. Vol. 192, No. 7, s. 1108-1118.
doi:10.1080/03004430.2020.1841181
- Norling, M. (2019). En studie om hur förskollärare och lärare resonerar om undervisningens innehåll i relation till barns språk-, läs- och skrivutveckling i förskola och förskoleklass. *Nordisk Barnehageforskning*. Vol. 18, No. 1, doi: <https://doi.org/10.7577/nbf.2958>
- Norling, M. & Magnusson, M. (2019). Inledning. I Norling, M. & Magnusson, M. (red). *Att möta barns sociala språkmiljö i förskolan- flerdimensionella perspektiv*. Liber. s. 9–25.
- Pihlgren, A. (2020). *Förskolans professionella begrepp: en introduktion*. Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet i en utvecklings pedagogisk teori*. Liber.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Strandberg, L. (2017). *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fuskklappar*. Studentlitteratur.

Svensson, L & Åkerblom, A. (2020). Fenomenografi om undervisning i förskolan. I Åkerblom, A, Hellman, A & Pramling, N. (red.) *Metodologi För studier i, om och med förskolan*. Gleerups. s. 89–105.

Säljö, R. (2015). *Lärande - en introduktion till perspektiv och metaforer*. Gleerups.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<http://www.vr.se>

Bilagor

Missivbrev

Hejsan!

Vi är två studenter som läser till förskollärare på högskolan i Kristianstad. Vi ska nu påbörja vårt examensarbete och vårt ämnesområde handlar om förskollärares arbete med språkutveckling hos barnen på förskolan. Vi har sedan tidigare fördjupat oss inom språkutveckling med hjälp av litteratur och tidigare forskning men vill även ta del av förskollärares kunskap, erfarenhet och utbildning kring ämnet. För att kunna undersöka detta ämne vidare önskar vi ditt deltagande vid en intervju. Vi kommer använda oss av ljudinspelning för att kunna samla in så mycket information som möjligt. Intervjun beräknas pågå i ca 30 - 45 minuter.

Vi kommer under hela forskningsperioden förhålla oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Detta innebär att ditt deltagande är frivilligt och du kan välja att avstå när som helst under processen. Ditt deltagande och dina svar kommer behandlas anonymt och även konfidentiellt vilket betyder att vi endast kommer använda informationen till just detta projekt och sedan kommer vi "förstöra" informationen efter att studien är avslutad.

Vänliga hälsningar

Jennifer Krüger och Johanna Hansson

Vid frågor får ni gärna höra av er till oss eller vår handledare via mejl.

jennifer.kruger0031@stud.hkr.se

johanna.hansson0286@stud.hkr.se

Handledare: Carita Sjöberg Larsson

carita.sjoberg_larsson@hkr.se

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
2. Vad betyder språkutveckling för dig?
3. Hur arbetar du med språkutveckling på förskolan?
4. När anser du att undervisning av barns språkutveckling sker?
5. Vad är en spontan situation för dig?
6. Beskriv vilka spontana situationer du anser att du arbetar med språkutveckling i?
7. Föredrar du att arbeta med spontana eller planerade situationer? varför?
8. Vad anser du skiljer planerade och spontana situationer, gällande barns språkutveckling?
9. Vilka situationer anser du är viktigast för barns språkutveckling? varför?
10. Arbetar du någon gång med det enskilda barnets språkutveckling i spontana situationer?
11. Brukar du använda något material eller använder du någon specifik metod när du arbetar med språkutveckling i de spontana situationerna?
12. Upplever du några hinder/svårigheter med att arbeta med språkutveckling vid spontana situationer i verksamheten?